

KIRJALLINEN KYSYMYS 984/2002 vp

Äänestyspaikkaverkoston turvaaminen

Eduskunnan puhemiehelle

Suomessa äänestäjät yhä useammin käyttävät ääntään jo ennakköäänestyksessä. Varsinaisia äänestyspäiviä onkin enää vain yksi. Ennakkoon äänestäminen onkin tähän asti sujunut hyvin, sillä Postin toimipaikkaverkosto on ollut laaja ja koko maan kattava. Posti on kuitenkin karsinut toimipaikkojensa määrää reilulla kädellä eikä tarjoa tuleviin eduskuntavaaleihin ennakköäänestyspaikoiksi kaikkia niitäkään. Tämä on selkeä uhka kansalaisten tasapuolisille mahdollisuuksille osallistua vaaleihin.

Varsinaisia vaalipäiviä on nykyisin vain yksi, sillä ennakköäänestyksen suosio nousi niin suureksi, että toisesta varsinaisesta vaalipäivästä katsottiin voitavan luopua. Samaan aikaan toteutettiin kuntien varoja säästävä vaalialueiden yhdistäminen. Monen maa- tai syrjäseudulla asuvan äänestysmatka onkin tätä nykyä todella pitkä: sekä posti että äänestyspaikka voivat olla jopa kymmenien kilometrien päässä. Eduskun-

nan oikeusasiamiehen toimintakertomuksessa vuodelta 2001 on kerrottu tähän asiaan liittyvää kantelusta. Vaikka ennakköäänestys oli sinänsä järjestetty lain mukaisesti, oikeusasiamies katsoi, että on aiheellista esittää kysymys, oliko ennakköäänestyksessä riittävästi otettu huomioon syrjäisten ja harvaan asuttujen alueiden asukkaiden äänestysmahdollisuus. Oikeusasiamies sanoo myös kiinnittäneensä "oikeusministeriön huomiota äänestysoikeuden tehokkaaseen turvaamiseen ja julkisen vallan velvollisuuteen toimia asian edistämiseksi".

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme kunnioittavasti valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Miten hallitus aikoo turvata kaikkien kansalaisten tasavertaiset mahdollisuudet äänestää tulevissa vaaleissa?

Helsingissä 20 päivänä marraskuuta 2002

Arto Seppälä /sd
Lauri Kähkönen /sd
Petri Salo /kok
Lauri Oinonen /kesk

Mikko Elo /sd
Matti Vähänäkki /sd
Jouko Skinnari /sd

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Rouva puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Arto Seppälän /sd ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 984/2002 vp:

Miten hallitus aikoo turvata kaikkien kansalaisten tasavertaiset mahdollisuudet äänestää tulevissa vaaleissa?

Vastauksena kysymykseen esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Vaalilakia (714/1998) muutettiin 1.5.2002 voimaan tulleella lailla (247/2002). Vaalilain 9 §:n mukaan kotimaan yleisistä ennakoäänestyspaikoista kunnassa päättää kunnanhallitus. Lain 47 §:n mukaan kotimaan yleinen ennakoäänestyspaikka on avoinna seitsemänä päivänä (11.—5. päivä ennen vaalipäivää), jollei kunnanhallitus erityisestä syystä toisin määrää. Hallituksen esityksen (HE 1/2002 vp) perusteluissa todetaan, että erityinen syy voi olla lähinnä vain kunnan jonkin alueen tai taajaman vähäiseksi arvioitu äänestäjämäärä. Perusteluissa todettiin myös, että jokaisessa kunnassa tulisi olla vähintään yksi yleinen ennakoäänestyspaikka, joka on avoinna kaikkina seitsemänä päivänä. Vaalilain 48 §:n mukaan kunnanhallitus määrää myös yleisen ennakoäänestyspaikan päivittäisen aukioloajan, kuitenkin siten, että ennakoäänestyspaikka ei saa olla avoinna arkisin ennen kello 8:aa ja kello 20:n jälkeen eikä viikonloppuisin ennen kello 10:tä ja kello 16:n jälkeen. Kunnanhallituksen päätöksestä voi siihen tyytymätön tehdä oikaisuvaatimuksen kuntalain (365/1995) 89 §:n mukaisesti. Kunnanhallituksen oikaisuvaatimukseen antamaan päätökseen voi edelleen hakea muutos-

ta kunnallisvalituksella hallinto-oikeudelta kuntalain 90 §:n mukaisesti.

Kunnan äänestysaluejaosta ja samalla siis vaalipäivän äänestyspaikkojen määrästä kunnassa päättää valtuusto (vaalilain 8 §). Tämä päätösvalta on ollut kunnilla jo vuoden 1906 suuresta vaaliuudistuksesta lähtien. Valtuuston päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeudelle. Vaalipäivän äänestyspaikkojen aukioloaika (klo 9—20) on säädetty vaalilaissa.

Vaalilain muutoksella (247/2002) pyrittiin antamaan kunnille joustavat mahdollisuudet suunnitella ennakoäänestys ja vaalipäivän äänestys tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi. Kunta itse pystyy parhaiten arvioimaan sen, kuinka monta ennakoäänestyspaikkaa ja vaalipäivän äänestyspaikkaa kunnassa tarvitaan, missä kunnan osissa niiden tulisi sijaita sekä kuinka monta ennakoäänestyspäivää kunnan eri alueilla tarvitaan siihen nähden, paljonko alueilla on potentiaalisia ennakkoon äänestäjiä. Esimerkiksi vähäväkinen, mutta alueeltaan laaja kunta voi järjestää ennakoäänestyksen siten, että kunnan keskustaajamassa oleva ennakoäänestyspaikka on avoinna koko ennakoäänestyksen ajan, mutta sen lisäksi kunta voi kuitenkin tarjota ennakoäänestysmahdollisuuden myös syrjäkylien asukkaille järjestämällä ennakoäänestyksen eri sivukylissä esimerkiksi 1—3 päivänä sen mukaan, kuinka paljon kylissä arvioidaan olevan ennakkoon äänestäjiä.

Oleellista on, että kunta harkitsee, mikä on tarkoituksenmukainen tapa järjestää asia. Kunnan on yhtäältä perustuslain 14 §:n 3 momentin velvoittamana huolehdittava siitä, että äänestäjien äänestysmahdollisuudet kunnassa ovat riittävät. Toisaalta kunnan on otettava huomioon se, mikä on taloudellisesti ja työekonomisesti mielekästä. Esimerkiksi sivukylässä, jossa on muutama sata

asukasta, joista puolet äänestää vaalipäivänä, ei liene mielekästä järjestää ennakoäänestystä seitsemänä päivänä, vaan riittänee, että se järjestetään esimerkiksi 1—3 päivänä. On kuitenkin syytä korostaa, että vaalilain 47 §:n mukaisesti pääsääntönä on, että ennakoäänestyspaikka on avoinna koko ennakoäänestysajanjakson ajan ja että poikkeusjärjestelyt vaativat aina erityisen syy.

Kun vastuu yleisten ennakoäänestyspaikkojen määräämisestä siirrettiin valtiolta kunnille, vaalilain muutokseen sisällytettiin myös se uudistus, että valtio suorittaa kunnille niiden äänioikeutettujen asukkaiden lukumääriin perustuvan kertakorvauksen. Korvaus on tarkoitettu kattamaan kuntien kaikenlaisia vaalimenoja ja vähentämään kuntien taloudellista raskautta vaalien järjestämisessä. Valmistelussa on lähdetty siitä, että vuoden 2003 eduskuntavaaleissa korvaus olisi 1,7 euroa äänioikeutettua kohden eli kokonaisuudessaan noin 6,8 miljoonaa euroa. Korvaus vahvistetaan sen jälkeen kun valtion ensi vuoden talousarvio on vahvistettu. Verrattuna vuoden 1999 eduskuntavaaleihin valtion vaalimenot nousevat tämän korvausmenettelyn johdosta noin 4 miljoonaa euroa.

Kotimaan yleisten ennakoäänestyspaikkojen määrä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa on selvillä lopullisesti 24.1.2003, minkä jälkeen oikeusministeriön vaalitietojärjestelmään kuuluvaan

äänestyspaikkarekisteriin ei voi enää tehdä muutoksia. Oikeusministeriön tiedossa ei ole seikkoja, jotka antaisivat aiheen olettaa, että kunnat eivät huolehtisi perustuslain 14 §:n 3 momentin mukaisesti siitä, että kunnissa on riittävästi yleisiä ennakoäänestyspaikkoja ja vaalipäivän äänestyspaikkoja. Oikeusministeriö kuitenkin seuraa tilannetta.

Kunnat tekevät päätökset ennakoäänestyspaikoista ja vaalipäivän äänestyspaikoista vaalilain nojalla itsenäisesti. Mikäli todetaan, että kuntien toimintaa tässä suhteessa ei voi pitää asianmukaisena, vaalilakia voidaan kyllä muuttaa esimerkiksi siten, että siinä asetetaan asukasmääräiset vähimmäisrajat äänestysalueiden koolle ja ennakoäänestyspaikkojen lukumäärälle. Käytännössä tämä tarkoittaisi esimerkiksi sellaista sääntelyä, että yhteen äänestysalueeseen voisi kuulua enintään 3 000 äänioikeutettua ja että jokaista 3 000:tta äänioikeutettua kohden tulisi kunnassa olla vähintään yksi yleinen ennakoäänestyspaikka, joka olisi avoinna koko ennakoäänestysajanjakson ajan. Edellä mainittua hallituksen esitystä valmistellut oikeusministeriön työryhmä ehdotti mietinnössään (18.6.2001) sanotun tyyppistä sääntelyä koskemaan äänestysalueiden kokoa, mutta koska ehdotuksesta saaduissa lausunnoissa asia tyrmättiin kuntien itsenäiseen harkintavaltaan puuttumisena, siitä luovuttiin.

Helsingissä 12 päivänä joulukuuta 2002

Oikeusministeri Johannes Koskinen

Till riksdagens talman

I det syfte 27 § riksdagens arbetsordning anger har Ni, Fru talman, till behöriga medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsledamot Arto Seppälä /sd m.fl. undertecknade skriftliga spörsmål SS 984/2002 rd:

På vilket sätt ämnar regeringen säkerställa att var och en medborgare har lika möjligheter att rösta vid det kommande valet?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

Vallagen (714/1998) ändrades genom en lag om ändring av vallagen (247/2002) som trädde i kraft den 1 maj 2002. Enligt 9 § vallagen skall kommunstyrelsen bestämma de allmänna förhandsröstningsställen i kommunen. Enligt lagens 47 § skall ett allmänt förhandsröstningsställe i hemlandet vara öppet under sju dagar (11—5 dagen före valdagen), om inte något annat av särskilda skäl bestäms av kommunstyrelsen. I motiveringen i regeringens proposition (RP 1/2002 rd) konstateras att som särskilt skäl anses närmast att man bedömer att antalet röstande är litet i en del av kommunen eller i en tätort. I motiveringen konstateras också att i varje kommun bör finnas minst ett allmänt förhandsröstningsställe som är öppet alla sju dagar. Enligt 48 § vallagen skall kommunstyrelsen också bestämma de dagliga öppettiderna på förhandsröstningsstället, dock så att ett allmänt förhandsröstningsställe inte får vara öppet vardagar före klockan 8 eller efter klockan 20 och inte heller lördagar och söndagar före klockan 10 eller efter klockan 16. Den som är missnöjd med ett beslut av kommunstyrelsen kan framställa ett rättelseyrkande enligt 89 § kommunallagen (365/1995). Ändring i beslut

som kommunstyrelsen meddelat med anledning av ett rättelseyrkande söks hos förvaltningsdomstolen genom kommunalbesvär enligt 90 § kommunallagen.

Beslut om röstningsområdena och således samtidigt också om antalet röstningsställen i kommunen fattas av fullmäktige (8 § vallagen). Kommunerna har haft denna beslutanderätt redan sedan den stora vallagsreformen 1906. Över beslut av fullmäktige får besvär anföras hos förvaltningsdomstolen. Bestämmelser om de dagliga öppettiderna på röstningsställen på valdagen (kl. 9—20) finns i vallagen.

Syftet med ändringen av vallagen var att ge kommunerna flexibla möjligheter att planera förhandsröstningen och röstningen på valdagen så att de tillsammans bildar en ändamålsenlig helhet. Kommunen kan bäst själv bedöma hur många förhandsröstningsställen det behövs i kommunen, var i kommunen de bör vara belägna och hur många förhandsröstningsdagar det behövs i de olika delarna av kommunen med beaktande av potentiella förhandsröstande i dem. Till exempel en kommun med ett stort område men som till invånarantalet är liten kan ordna förhandsröstningen så att förhandsröstningsstället i kommunens centrum är öppet under hela förhandsröstningsperioden, men utöver detta kan kommunen ge invånarna i avlägsna byar bättre möjligheter att förhandsrösta genom att i olika kommundelar ordna förhandsröstning under t.ex. 1—3 dagar, beroende av antalet potentiella förhandsröstande i ifrågavarande del av kommunen.

Det väsentliga är att kommunen överväger hur förhandsröstningen kan anordnas på ett ändamålsenligt sätt. Å ena sidan är kommunen enligt 14 § 3 mom. Finlands grundlag skyldig att se till att alla röstberättigade har tillräckliga möjligheter att rösta i kommunen. Å andra sidan skall

kommunen ta hänsyn till vad som ekonomiskt och arbeteekonomiskt är meningsfullt. Till exempel i fråga om en kommun del där det finns några hundra invånare av vilka hälften röstar på valdagen, är det sannolikt inte meningsfullt att ordna förhandsröstning under alla sju dagar, utan det torde räcka att förhandsröstning ordnas under t.ex. 1—3 dagar. Det är dock skäl att påpeka att enligt 47 § vallagen skall ett allmänt förhandsröstningsställe i huvudregel vara öppet under hela förhandsröstningsperioden och att för undantagsarrangemang krävs alltid ett motiverat särskilt skäl.

När beslutsfattandet i fråga om de allmänna förhandsröstningsställena i hemlandet överfördes från staten till kommunerna förnyades vallagen samtidigt också på det sättet, att staten skall ersätta varje kommun med en engångsersättning som baserar sig på antalet röstberättigade invånare i kommunen. Det är meningen att ersättningen skall täcka de utgifter som föranleds av kommunens valverksamhet och minska den ekonomiska belastningen som anordnande av val förorsakar kommunen. I förberedelserna utgås det från att ersättningen vid riksdagsvalet 2003 är 1,7 euro per röstberättigad, dvs. totalt ca 6,8 miljoner euro. Ersättningens storlek fastställs efter att statsbudgeten för år 2003 har godkänts. Jämfört med riksdagsvalet 1999 kommer detta ersättningsförfarande att öka statens valutgifter med ca 4 miljoner euro.

Det slutliga antalet allmänna förhandsröstningsställena i hemlandet vid riksdagsvalet 2003

bekräftas den 24 januari 2003 varefter uppgifterna i registret över röstningsställena i justitieministeriets valdatasystem inte längre får ändras. Enligt justitieministeriets uppgifter finns det inga sådana omständigheter som skulle ge anledning att tro, att kommunerna inte skulle se till att det i varje kommun finns tillräckligt många allmänna förhandsröstningsställena och röstningsställena på valdagen i enlighet med 14 § 3 mom. Finlands grundlag. Justitieministeriet kommer dock att följa situationen.

Kommunerna fattar sina beslut om förhandsröstningsställena och röstningsställena på valdagen självständigt med stöd av vallagen. Om det konstateras att kommunernas verksamhet i fråga om detta inte kan anses vara ändamålsenligt kan vallagen dock ändras, t.ex. så att det i lagen bestäms om minimigränser för röstningsområdenas storlek och för antalet förhandsröstningsställena. I praktiken skulle detta betyda t.ex. bestämmelser om att ett röstningsområde kan bestå av högst 3 000 röstberättigade och att det per varje 3 000 röstberättigade i kommunen skall finnas minst ett allmänt förhandsröstningsställe som är öppet för röstning under hela förhandsröstningsperioden. Arbetsgruppen som vid justitieministeriet förberedde ovannämnda regeringens proposition föreslog liknande bestämmelser om röstningsområdenas storlek i sitt betänkande (av den 18 juni 2001), men i remissvaren dömdes förslaget eftersom det betraktades som ingripande i kommunernas självständiga prövningsrätt och därmed avstods det från förslaget.

Helsingfors den 12 december 2002

Justitieminister Johannes Koskinen